

RADA EURÓPY

VÝBOR MINISTROV

Odporúčanie Rec(2002)5 Výboru ministrov členských štátov o ochrane žien proti násiliu²

*(Prijaté Výborom ministrov dňa 30. apríla 2002
na 794. zasadaní ministrov - zástupcov)*

Výbor ministrov, na základe podmienok článku 15.b Stanov Rady Európy,

Znovu zdôrazňujúc, že násilie voči ženám je výsledkom porušenia rovnováhy síl medzi mužmi a ženami a vedie k závažnej diskriminácii ženského pohlavia v spoločnosti aj v rodine;

Prehlasujúc, že násilie voči ženám narušuje a oslabuje alebo anuluje nadobúdanie a užívanie ich ľudských práv a základných slobôd;

Zaznamenávajúc, že násilie voči ženám predstavuje narušenie ich fyzickej, psychickej a/alebo sexuálnej integrity;

Zaznamenávajúc s obavou, že ženy bývajú často vystavované viacnásobnej diskriminácii na základe ich pohlavia ako aj pôvodu, vrátane toho, že sa stávajú obeťami tradičných postupov alebo zvyklostí, ktoré nie sú v zhode s ich ľudskými právami a základnými slobodami;

Berúc do úvahy, že násilie voči ženám je v rozpore s nastolením rovnosti a mieru a predstavuje hlavnú prekážku občianskej bezpečnosti a demokracie v Európe;

Zaznamenávajúc s obavou rozsah násillia voči ženám v rodine, bez ohľadu na to, akú formu rodina má, a na všetkých úrovniach spoločnosti;

Považujúc za naliehavé bojovať s týmto javom, ktorý postihuje všetky európske spoločnosti a týka sa všetkých ich členov;

Pripomínajúc Záverečný dohovor, prijatý na druhom summite Rady Európy (Štrasburg, 1997), na ktorom hlavy štátov a vlád členských štátov potvrdili svoje odhodlanie bojovať s násilím voči ženám a so všetkými formami sexuálneho vykorisťovania žien;

Majúc na zreteli ustanovenia Európskeho dohovoru o ľudských právach (1950) a precedenčné právo jej orgánov, ktoré zabezpečuje, medzi iným, právo na život a právo nebyť vystavený mučeniu alebo neľudskému a či ponižujúcemu zaobchádzaniu alebo trestom, právo na slobodu a bezpečnosť a právo na spravodlivý súd;

² V súlade s článkom 10.2c Rokovacieho poriadku ministrov – zástupcov, Švédsko si vyhradilo právo dodržiavať alebo nedodržiavať odsek 54 tohoto odporúčania.

Berúc do úvahy Európsku sociálnu chartu (1961) a revidovanú Európsku sociálnu chartu (1996), najmä jej ustanovenia týkajúce sa rovnosti medzi ženami a mužmi so zreteľom na zamestnanosť ako aj Dodatokový protokol k Európskej sociálnej charte stanovujúci systém kolektívnych žalôb;

Pripomínajúc tieto odporúčania Výboru ministrov členským štátom Rady Európy: Odporúčanie č. R (79) 17 týkajúce sa ochrany detí proti zlému zaobchádzaniu; Odporúčanie č. R (85) 4 o násilí v rodine; Odporúčanie č. R (85) 11 o postavení obeť v rámci trestného práva a trestného konania; Odporúčanie č. R (87) 21 o pomoci obetiam a prevencii voči prenasledovaniu; Odporúčanie č. R (90) 2 o sociálnych opatreniach týkajúcich sa násilia v rodine; Odporúčanie č. R (91) 11 týkajúce sa sexuálneho vykorisťovania, pornografie a prostitúcie detí a mladistvých a obchodovania s nimi; Odporúčanie č. R (93) 2 o zdravotno-sociálnych aspektoch zneužívania detí; Odporúčanie č. R (2000) 11 o opatreniach proti obchodovaniu s ľudskými bytosťami za účelom sexuálneho vykorisťovania a Odporúčanie Rec (2001) 16 o ochrane detí proti sexuálnemu vykorisťovaniu;

Pripomínajúc tiež deklarácie a rezolúcie prijaté 3. Európskou konferenciou ministrov o rovnoprávnosti žien a mužov, ktorú organizovala Rada Európy (Rím, 1993);

Majúc na zreteli Dohovor Spojených národov o odstránení násilia proti ženám (1993), Dohovor Spojených národov o odstránení všetkých foriem diskriminácie žien (1979), Dohovor Spojených národov proti nadnárodnému organizovanému zločinu a jeho protokol o predchádzaní, potláčaní a trestaní obchodovania s ľuďmi, obzvlášť do ženami a deťmi (2000), Akčnú Platformu, prijatú na Štvrtej svetovej konferencii o ženách (Peking, 1995) a Rezolúciu o ďalších opatreniach a iniciatívach na realizáciu Pekingskej deklarácie a Akčnej Platformy, prijatú Valným zhromaždením OSN (23. mimoriadne zasadanie, New York, 5.-9. jún, 2000);

Majúc na zreteli Dohovor Spojených národov o právach dieťaťa (1989) ako aj jeho Doplnkový protokol o predaji detí, detskej prostitúcii a detskej pornografii (2000);

Majúc tiež na zreteli Dohovor Medzinárodnej organizácie práce č. 182 týkajúci sa zákazu a okamžitých opatrení na odstránenie najhorších foriem detskej práce (1999) a odporúčanie (R 190) o najhorších formách detskej práce (1999);

Pripomínajúc základné zásady medzinárodného humanitárneho práva a obzvlášť 4. ženevský dohovor, týkajúci sa ochrany civilných osôb v čase vojny (1949) a 1. a 2. dodatkový protokol k tomuto Dohovoru;

Pripomínajúc tiež zahrnutie zločinov súvisiacich s pohlavím a sexuálnym násilím do Stanov Medzinárodného trestného súdu (R9M, 17. júl 1998),

Odporúča, aby vlády členských štátov:

I. Posúdili svoju legislatívu a politiku za účelom toho, aby

1. zaručili ženám uznanie, užívanie, uplatňovanie a ochranu ich ľudských práv a základných slobôd;

2. prijali nevyhnutné opatrenia, ak je to potrebné, aby zabezpečili, že ženy môžu slobodne a účinne uplatňovať svoje ekonomické a sociálne práva;

3. zabezpečili, aby sa všetky opatrenia koordinovali na celoštátnej úrovni a aby boli zamerané na potreby obetí a aby boli príslušné štátne inštitúcie ako aj mimovládne organizácie zapojené do vypracovávania a realizácie potrebných opatrení, najmä tých, ktoré sú spomenuté v tomto odporúčaní;

4. na všetkých úrovniach podporovali prácu mimovládnych organizácií zapájajúcich sa do boja proti násiliu voči ženám a nadväzovali aktívnu spoluprácu s týmito mimovládnymi organizáciami, vrátane patričnej logistickej a finančnej podpory;

II. Uznali, že štáty majú záväzok vykonávať povinnú starostlivosť, aby predchádzali, vyšetrovali a trestali násilné činy, či už sa týchto činov dopustil štát alebo súkromné osoby a poskytovať ochranu obetiam;

III. Uznali, že násilie mužov voči ženám je závažným štrukturálnym a spoločenským problémom založeným na nerovných mocenských vzťahoch medzi ženami a mužmi a preto podporovali aktívnu účasť mužov na opatreniach zameraných na boj s násilím voči ženám;

IV. Podporovali všetky príslušné inštitúcie zaoberajúce sa násilím voči ženám (políciu, zdravotnícke a sociálne profesie), aby vypracovávali strednodobé a dlhodobé koordinované akčné plány, ktoré stanovujú činnosti zamerané na predchádzanie násiliu a ochranu obetí;

V. Presadzovali výskum, zhromažďovanie údajov a vytváranie sietí na národnej a medzinárodnej úrovni;

VI. Presadzovali zavádzanie programov vyššieho vzdelávania a výskumných stredísk aj na univerzitnej úrovni, zaoberajúcich sa problémami rovnoprávnosti, najmä násilím voči ženám;

VII. Zlepšili spoluprácu medzi vedeckou komunitou, mimovládnymi organizáciami v oblasti, subjektami rozhodovania a legislatívnymi, zdravotníckymi, vzdelávacími, sociálnymi a politickými orgánmi, aby navrhovali koordinované opatrenia proti násiliu;

VIII. Prijali a realizovali opatrenia opísané v prílohe k tomuto odporúčaniam takým spôsobom, ktorý považujú za najvhodnejší vo svetle národných okolností a preferencií a za týmto účelom zväžili zavedenie národného plánu opatrení pre boj s násilím voči ženám;

IX. Informovali Radu Európy o podpore ustanovení tohto odporúčania na národnej úrovni.

Príloha k Odporúčaniu Rec(2002)5

Vymedzenie pojmov

1. Na účely tohto odporúčania sa pojem „násilie voči ženám“ má chápať ako akýkoľvek skutok násillia založeného na pohlaví, ktoré má za následok alebo pravdepodobne bude mať za následok telesnú, sexuálnu alebo psychickú ujmu alebo utrpenie žien, vrátane hrozieb takých skutkov, nátlaku alebo svojvoľného zbavenia slobody, bez ohľadu na to, či sa vyskytuje vo verejnom alebo v súkromnom živote. Zahŕňa, ale neobmedzuje sa, na nasledujúce:

a) násilie vyskytujúce sa v rodine alebo domácnosti, vrátane, medzi iným, fyzickej a psychickej agresivity, emocionálneho a psychologického zneužívania, znásilnenia a

sexuálneho zneužívania, incestu, znásilnenia medzi manželmi, pravidelnými alebo príležitostnými partnermi a druhmi a družkami, zločiny spáchané v mene cti, mrzačenie ženských pohlavných orgánov a iné tradičné praktiky škodlivé pre ženy, ako sú napríklad nútené sobáše;

b) násilie vyskytujúce sa v širokej verejnosti, vrátane, medzi iným, znásilnenia, sexuálneho zneužívania, sexuálneho obťažovania a zastrašovania v práci, v inštitúciách alebo inde, obchod so ženami na účely sexuálneho vykorisťovania a ekonomického vykorisťovania a sex turistiky;

c) násilie, ktorého sa dopúšťa alebo ktoré pardonuje štát alebo jeho úradníci;

d) porušovanie ľudských práv žien v situáciách ozbrojeného konfliktu, najmä branie rukojemníkov, nútené presuny, systematické znásilňovanie, sexuálne otroctvo, nútené tehotenstvo a obchod na účely sexuálneho vykorisťovania a ekonomického vykorisťovania.

Všeobecné opatrenia týkajúce sa násilia voči ženám

2. Je na zodpovednosti a v záujme štátov ako aj prioritou národnej politiky zabezpečiť právo žien na to, aby neboli podrobované násiliu akéhokoľvek druhu alebo zo strany akejkoľvek osoby. Za týmto účelom sa štáty nesmú dovoliavať zvyku, náboženstva alebo tradície ako prostriedku na vyhnutie sa tomuto záväzku.

3. Členské štáty by mali zavádzať, rozvíjať a/alebo, ak to bude potrebné, zlepšovať národnú politiku proti násiliu založenú na:

a) maximálnej bezpečnosti a ochrane obetí;

b) poskytovaní optimálnych podporných a pomocných štruktúr prenasledovaným ženám, ktoré zabraňujú druhotnej viktimizácii;

c) úprave trestného a občianskeho práva vrátane súdneho konania;

d) zvýšení informovanosti verejnosti a vzdelávania detí a mládeže;

e) zabezpečení špeciálneho školenia pre profesionálov čeliacich násiliu voči ženám;

f) prevencii vo všetkých oblastiach, ktoré s tým súvisia.

4. V tomto rámci bude nevyhnutné založiť, ak to len bude možné, na národnej úrovni a ak to bude potrebné, v spolupráci s regionálnymi a/alebo miestnymi úradmi, vládnu koordinačnú inštitúciu alebo orgán zodpovedný za realizáciu opatrení na boj s násilím voči ženám ako aj pravidelné monitorovanie a vyhodnocovanie akejkoľvek právnej reformy alebo novej formy zasahovania v oblasti opatrení proti násiliu po porade s mimovládnyimi organizáciami a akademickými a inými inštitúciami.

5. Výskum, zhromažďovanie údajov a vytváranie sietí na národnej a medzinárodnej úrovni by sa mali rozvíjať najmä v nasledovných oblastiach:

- a) vypracovávanie štatistiky klasifikovanej podľa pohlaví, integrovanej štatistiky a spoločných ukazovateľov, aby sa lepšie vyhodnocoval rozsah násilia voči ženám;
- b) strednodobé a dlhodobé následky útokov na obeť;
- c) dôsledky násilia na tých, ktorí sú jeho svedkami, medzi iným aj v rodine;
- d) zdravotné, sociálne a ekonomické náklady spojené s násilím na ženách;
- e) posúdenie účinnosti súdneho a právneho systému v boji s násilím na ženách;
- f) príčiny násilia voči ženám, t. j. dôvody, ktoré spôsobujú, že sa muži stávajú násilnými a dôvody, prečo spoločnosť pardonuje také násilie;
- g) vypracovanie kritérií pre orientáciu (orientačnú štatistiku v oblasti násilia).

Informácie, povedomie verejnosti, vzdelávanie a školenie

Členské štáty by mali:

6. zhromažďovať a sprístupňovať širokej verejnosti vhodné informácie týkajúce sa rôznych typov násilia a ich dôsledkov pre obeť, vrátane integrovaných štatistických údajov s využitím všetkých dostupných médií (tlač, rozhlas, televízia, atď.);
7. mobilizovať verejnú mienku organizovaním alebo podporovaním konferencií a informačných kampaní, aby si spoločnosť bola vedomá problému a jeho ničujúcich účinkov na obeť a spoločnosť vo všeobecnosti a mohla preto diskutovať o téme násilia voči ženám otvorene, bez predsudkov alebo zaujatosti;
8. do základných školiacich programov pre príslušníkov policajných síl, pracovníkov súdu a v oblasti zdravotníctva a sociálnej práce zahrnúť prvky týkajúce sa prístupu k domácejmu násiliu ako aj všetkým iným formám násilia postihujúceho ženy;
9. do odborných výcvikových programov týchto pracovníkov zaradiť informácie a školenie tak, aby im poskytli prostriedky na vyhľadávanie a zvládanie krízových situácií a aby sa zlepšil spôsob, akým sú obeť prijímané, vypočuté a akým sa im poskytuje poradenstvo;
10. podporovať účasť týchto pracovníkov v špecializovaných výcvikových programoch tým, že budú integrovaní do programu odmeňovania podľa zásluh;
11. podporovať zaradovanie otázok týkajúcich sa násilia voči ženám do školenia sudcov;
12. podporovať samoregulačné profesie, ako sú napríklad terapeuti, aby vypracovávali stratégie proti sexuálnemu zneužívaniu, ktoré by mohli páchať osoby v mocenskom postavení;
13. organizovať kampane na zvýšenie informovanosti o násilí mužov voči ženám, zdôrazňujúc, že muži by mali byť zodpovední za svoje činy a nabádať ich, aby analyzovali a odstraňovali mechanizmy násilia a aby prijali odlišné správanie;

14. zavádzať alebo posilňovať rodovú perspektívu vo vzdelávacích programoch o ľudských právach a zdôrazňovať v programoch sexuálnej výchovy dôležitosť rovnosti pohlaví a vzájomnú úctu;

15. zabezpečiť, aby chlapci a dievčatá dostávali základné vzdelanie, ktoré sa vyhýba sociálnym a kultúrnym šablónam a stereotypným úlohám pre pohlavia a zahrnuje školenie v asertívnych zručnostiach, s osobitnou pozornosťou venovanou mladým ľuďom s problémami v škole; školiť všetkých príslušníkov učiteľskej profesie, aby integrovali pojem rovnosti rodov do svojho vyučovania;

16. zaraďovať špecifické informácie do školských osnov o právach detí, linky pomoci, inštitúcie, kde môžu vyhľadať pomoc a osoby, na ktoré sa môžu s dôverou obrátiť.

Médiá

Členské štáty by mali:

17. nabádať médiá, aby presadzovali nestereotypný obraz žien a mužov založený na úcte k ľudskej osobnosti a ľudskej dôstojnosti a aby sa vyhýbali programom spájajúcim násilie a sex; pokiaľ je to možné by sa tieto kritériá tiež mali zohľadňovať v oblasti nových informačných technológií;

18. nabádať médiá, aby sa zúčastňovali na informačných kampaniach na upozorňovanie širokej verejnosti na násilie voči ženám;

19. podporovať organizáciu školení na informovanie odborníkov z médií a upozorňovať ich na možné dôsledky programov, ktoré spájajú násilie a sex;

20. podporovať vypracovávanie kódexov správania pre odborníkov z médií, ktoré by mali brať do úvahy problém násilia voči ženám a v kompetencii organizácií dohliadajúcich na médiá, ktoré už boli ustanovené alebo sa majú zakladať, podporovať zaraďovanie úloh, zaoberajúcich sa problémami týkajúcimi sa násilia voči ženám a sexizmu.

Miestne, regionálne a mestské plánovanie

Členské štáty by mali:

21. nabádať subjekty riadenia v oblasti miestneho, regionálneho a mestského plánovania, aby brali do úvahy potrebu posilňovať bezpečnosť žien a zabraňovať výskytu násilných činov na verejných miestach;

22. pokiaľ je to možno prijať v tejto súvislosti všetky nevyhnutné opatrenia týkajúce sa najmä verejného osvetlenia, organizácie verejnej dopravy a taxi služieb, projektovaniu a plánovaniu parkovísk a obytných budov.

Pomoc obetiam a ich ochrana (prijatie, zaobchádzanie a poradenstvo)

Členské štáty by mali:

23. zabezpečiť, aby obeť, bez akejkoľvek diskriminácie, dostali okamžitú a komplexnú pomoc zabezpečenú koordinovaným, multidisciplinárnym a profesionálnym úsilím, či už podajú sťažnosť alebo nie, vrátane lekárskeho a súdneho lekárskeho vyšetrenia a ošetrovania, spolu s posttraumatickou, psychologickou a sociálnou podporou ako aj právnu pomocou; toto by sa malo poskytovať dôverne, bezplatne a malo by to byť k dispozícii 24 hodín;
24. predovšetkým zabezpečiť, aby všetky služby a zákonné prostriedky, ktoré sú k dispozícii obetiam domáceho násillia, sa poskytovali ženám prisťahovalkyniam na ich žiadosť;
25. prijať všetky potrebné opatrenia, aby bolo zabezpečené, že zhromažďovanie súdnych dôkazov a informácií sa vykonáva podľa štandardných protokolov a formulárov;
26. poskytovať dokumentáciu osobitne určenú obetiam, ktorá ich jasne a zrozumiteľne informuje o ich právach, službách, ktorých sa im dostalo a krokoch, s ktorými by mali počítať alebo ich uskutočniť, bez ohľadu na to, či podali sťažnosť alebo nie, ako aj o ich možnostiach naďalej dostávať psychologickú, zdravotnícku a sociálnu podporu a právnu pomoc;
27. podporovať spoluprácu medzi políciou, zdravotníckymi a sociálnymi službami a súdnym systémom na zabezpečenie takých koordinovaných krokov a povzbudzovať a podporovať zakladanie spolupracujúcej siete mimovládnych organizácií;
28. podporovať vytváranie pohotovostných služieb ako sú napríklad anonymné, bezplatné telefonické linky pomoci pre obeť násillia a/alebo osoby čeliace situáciám násillia alebo nimi ohrozené; pravidelne monitorovať hovory a vyhodnocovať údaje získané z poskytnutej pomoci s patričným ohľadom na normy o ochrane údajov;
29. zabezpečiť, aby policajné a iné orgány na presadzovanie zákona prijímali obeť, zaobchádzali s nimi a poskytovali im poradenstvo vhodným spôsobom, založeným na úcte k ľudským bytostiam a dôstojnosti a aby vybavovali sťažnosti dôverne; obeť by mali byť vypočuté bez omeškania špeciálne vyškolenými pracovníkmi v priestoroch, ktoré sú určené na to, aby umožnili vytvoriť dôverný vzťah medzi obeťou a policajným úradníkom a zabezpečiť, pokiaľ je to možné, aby sa obetiam násillia dostalo možnosti, že ich vypočuje žena, ak si to budú želať;
30. za týmto účelom urobiť kroky na zvýšenie počtu žien policajtiiek na všetkých úrovniach zodpovednosti;
31. zabezpečiť, aby sa o deti vhodne a komplexne postaral špecializovaný personál na všetkých príslušných úrovniach (počiatočné prijatie, polícia, oddelenie štátneho zástupcu a súdy) a aby bola poskytnutá pomoc prispôsobená potrebám dieťaťa;
32. urobiť kroky na zabezpečenie potrebnej psychologickej a morálnej podpory pre deti, ktoré sú obeťami násillia zakladaním vhodných zariadení a zabezpečením personálu školeného na zaobchádzanie s deťmi od počiatočného kontaktu až po zotavenie; tieto služby by sa mali poskytovať bezplatne;
33. prijať všetky potrebné opatrenia na zabezpečenie toho, aby žiadna z obetí netrpela sekundárnou (opätovnou) viktimizáciou alebo akýmkoľvek rodovo necitlivým zaobchádzaním zo strany polície, zdravotníckych alebo sociálnych pracovníkov zodpovedných za pomoc ako aj pracovníkov súdu.

Trestné právo, občianske právo a súdne konanie

Trestné právo

Členské štáty by mali:

34. zabezpečiť, aby trestné právo stanovovalo, že akýkoľvek akt násilia voči osobe, najmä fyzického alebo sexuálneho násilia, predstavoval porušenie fyzickej, psychickej a/alebo sexuálnej slobody a integrity tejto osoby a nie výlučne porušenie morálky, cti alebo slušnosti;

35. stanoviť vhodné opatrenia a sankcie vo vnútroštátnej legislatíve umožňujúce prijať rýchle a účinné opatrenia proti páchatelom násilia a napraviť bezprávie na ženách, ktoré sú obeťami násilia. Vnútroštátne právo by najmä malo:

- trestať sexuálne násilie a znásilnenie medzi manželmi, pravidelnými alebo príležitostnými partnermi a druhmi a družkami;
- trestať akýkoľvek sexuálny akt spáchaný voči osobe, ktorá k tomu nedala súhlas, dokonca aj keď nevykazuje známky odporu;
- trestať sexuálnu penetráciu akéhokoľvek charakteru alebo akýmikoľvek prostriedkami spáchanú na osobe, ktorá s tým nesúhlasí;
- trestať akékoľvek zneužitie zraniteľnosti tehotnej, bezbrannej, chorej, telesne alebo duševne postihnutej alebo závislej obeť;
- trestať akékoľvek zneužitie postavenia páchatel'a a najmä dospelého zoči-voči dieťaťu.

Občianske právo

Členské štáty by mali:

36. zabezpečiť, aby v prípadoch kde boli zistené skutočnosti o násilí, obeť obdržali vhodnú kompenzáciu za akúkoľvek materiálnu, telesnú, psychickú, morálnu a spoločenskú ujmu, ktorú utrpeli, zodpovedajúcu stupňu závažnosti, vrátane vzniknutých právnych výdavkov;

37. počítať so zriaďovaním systémov financovania na kompenzáciu obeť.

Súdne konanie

Členské štáty by mali:

38. zabezpečiť, aby boli všetky obeť násilia schopné začať konanie a ak to bude potrebné, aj verejné alebo súkromné organizácie s právnou subjektivitou konajúce na ich obhajobu, či už spolu s obeťami alebo v ich mene;

39. prijať ustanovenia na zabezpečenie toho, aby trestné konanie mohol začať aj štátny zástupca;

40. nabádať štátnych zástupcov, aby považovali násilie voči ženám a deťom za priťažujúci alebo rozhodujúci faktor pri rozhodovaní o tom, či trestne stíhať alebo nie vo verejnom záujme;
41. urobiť všetky potrebné kroky na zabezpečenie toho, aby sa vo všetkých štádiách konania bral do úvahy fyzický a psychický stav obete a aby mohli dostávať lekársku a psychologickú starostlivosť;
42. počítat' s vytváraním osobitných podmienok pre vypočúvanie obetí alebo svedkov násilia, aby sa predišlo opakovaniu svedectva a zmenšili sa tak traumatizujúce účinky konania;
43. zabezpečiť, aby procesný poriadok zabraňoval neoprávnenému a/alebo ponižujúcemu vypočúvaniu obetí alebo svedkov násilia, patrične prihliadajúc na traumu, ktorú utrpeli, s cieľom vyhnúť sa ďalšej traume;
44. ak je to potrebné, zabezpečiť, aby boli prijaté opatrenia na účinnú ochranu obetí proti hrozbám a možným aktom pomsty;
45. prijať konkrétne opatrenia na zabezpečenie ochrany práv detí počas konania;
46. zabezpečiť, aby deti na všetkých pojednávaniach sprevádzal ich právny zástupca alebo dospelý podľa ich výberu, ak je to potrebné, pokiaľ súd v súvislosti s takou osobou nevynesie protikladné odôvodnené rozhodnutie;
47. zabezpečiť, aby deti mohli začať konanie prostredníctvom ich právneho zástupcu, štátnej alebo súkromnej organizácie alebo akejkoľvek dospelšej osoby podľa ich výberu schválenej zákonnými orgánmi a ak to bude potrebné, aby mali prístup k bezplatnej právnej pomoci;
48. zabezpečiť, aby u sexuálnych priestupkov a trestných činov nezačala žiadna premlčacia doba do dňa, v ktorý obeť dosiahne plnoletosť;
49. stanoviť, aby bola požiadavka profesionálneho utajenia výnimočne zrušená v prípade osôb, ktoré sa môžu poučiť z prípadov detí podrobených sexuálnemu násiliu v priebehu ich práce, v dôsledku vykonaných vyšetrení alebo informácií poskytnutých v utajení.

Intervenčné programy pre páchatel'ov násilia

Členské štáty by mali:

50. organizovať intervenčné programy určené na to, aby nabádali páchatel'ov násilia k tomu, aby prijali nenásilný vzorec správania tým, že im pomôžu uvedomiť si svoje skutky a uznať svoju zodpovednosť;
51. poskytnúť páchatel'ovi možnosť dodržiavať intervenčné programy nie ako alternatívu trestu ale ako dodatočné opatrenie zamerané na prevenciu násilia; účasť na takých programoch by mala byť ponúkaná na základe dobrovoľnosti;

52. posúdiť zakladanie špecializovaných štátom schválených intervenčných centier pre násilných mužov a podporovať centrá iniciované mimovládnyimi organizáciami a združeniami v rámci dostupných zdrojov;

53. zabezpečiť spoluprácu a koordináciu medzi intervenčnými programami orientovanými na mužov a programami, ktoré sa zaoberajú ochranou žien.

Dodatočné opatrenia so zreteľom na sexuálne násilie

Genetická databanka

Členské štáty by mali:

54. zväžiť zakladanie národných databáň a európskej databanky obsahujúcej genetický profil všetkých identifikovaných a neidentifikovaných páchatel'ov sexuálneho násilia, aby sa zaviedla účinná politika na zadržanie delikventov, prevenciu opakovaných deliktov a aby sa zohľadnili normy ustanovené domácou legislatívou a Radou Európy v tejto oblasti.

Dodatočné opatrenia so zreteľom na násilie v rodine

Členské štáty by mali:

55. klasifikovať všetky formy násilia v rodine ako trestný čin;

56. prehodnotiť a/alebo zvýšiť tresty, ak to bude potrebné, za zámerné ťažké ublíženie na tele spáchané v rodine, bez ohľadu na to, ktorého člena rodiny sa to týka;

57. vylúčiť cudzoložstvo ako ospravedlnenie pre násilie v rodine;

58. počítat' s možnosťou prijatia opatrení, aby:

a) umožnili policajným zložkám vstúpiť do obydlija ohrozenej osoby, zatknúť páchatel'a a zabezpečiť, aby sa on alebo ona dostali pred sudcu;

b) umožniť sudcovi prijať predbežné opatrenia zamerané na ochranu obetí, vydanie zákazu páchatel'ovi, aby kontaktoval, komunikoval alebo aby sa priblížil k obeti, aby býval alebo aby mohol vstúpiť do určitých vymedzených oblastí;

c) zaviesť povinný protokol pre operáciu, aby polícia a zdravotnícke a sociálne služby dodržiavali rovnaký postup;

d) podporovať proaktívne služby na ochranu obetí, ktoré prevezmú iniciatívu a kontaktujú obeť, len čo polícia dostane hlásenie;

e) zabezpečiť hladkú spoluprácu všetkých inštitúcií, ktorých sa to týka, ako sú napríklad policajné orgány, súdy a služby na ochranu obetí, aby umožnili obeti prijať všetky relevantné právne a praktické opatrenia pre prijatie pomoci a podniknutie krokov proti páchatel'ovi v riadnych termínoch a bez neželaného kontaktu s páchatel'om;

f) trestať všetky porušenia opatrení, ktoré úrady uložia páchatel'om.

59. Ak to bude potrebné, uvažovať o pridelovaní nezávislého práva na trvalý pobyt ženám prisťahovalkyniam, ktoré boli/sú obeťami domáceho násilia a umožniť im tak opustiť svojich násilníckych manželov bez toho, že by museli odísť z hostiteľskej krajiny.

Dodatočné opatrenia so zreteľom na sexuálne obťažovanie

Členské štáty by mali:

60. urobiť kroky, aby zakázali všetky druhy správania sexuálneho charakteru alebo iného správania založeného na pohlaví, ktoré ovplyvňuje dôstojnosť žien pri práci, vrátane správania nadriadených a kolegov; týka sa to všetkých druhov správania sexuálneho charakteru, u ktorých páchatel' využíva postavenie autority, kdekoľvek k nemu dôjde (vrátane takých situácií ako sú susedské vzťahy, vzťahy medzi študentmi a učiteľmi, obťažovanie po telefóne, atď.). Tieto situácie predstavujú narušenie dôstojnosti osôb;

61. presadzovať uvedomovanie si, informovanosť a prevenciu sexuálneho obťažovania na pracovisku alebo vo vzťahu k práci, bez ohľadu na to, kde sa môže vyskytnúť a prijať vhodné opatrenia na ochranu žien a mužov proti takému správaniu.

Dodatočné opatrenia so zreteľom na mrzačenie pohlavných orgánov

Členské štáty by mali:

62. trestať akékoľvek mrzačenie ženských alebo dievčenských pohlavných orgánov či už s jej alebo bez jej súhlasu; pod mrzačením pohlavných orgánov sa rozumie zošitie klitorisu, vyrezanie, ženská obriezka a infibulácia;

63. potrestať každú osobu, ktorá sa vedome zúčastnila, umožnila alebo podporila akúkoľvek formu mrzačenia ženských pohlavných orgánov, so súhlasom alebo bez súhlasu osoby; také skutky musia byť trestné dokonca aj vtedy, keď boli vykonané iba čiastočne;

64. organizovať informačné a preventívne kampane zamerané na populačné skupiny, ktorých sa to týka, najmä na prisťahovalcov a utečencov, na zdravotné riziká pre obeť a tresty pre páchatel'ov;

65. upozorňovať zdravotnícke profesie, najmä lekárov zodpovedných za lekárske kontroly pred a po narodení a za monitorovanie zdravotného stavu detí;

66. dohodnúť sa na uzatváraní alebo posilnení bilaterálnych dohôd týkajúcich sa prevencie a zákazu zmrzačovania ženských pohlavných orgánov a trestného stíhania páchatel'ov;

67. posúdiť možnosť pridelenia osobitnej ochrany týmto ženám ako ohrozenej skupine z dôvodov založených na rode.

Dodatočné opatrenia týkajúce sa násilia v situáciách konfliktu a v situáciách po konflikte

Členské štáty by mali:

68. trestať všetky formy násilia voči ženám a deťom v situáciách konfliktu v súlade s ustanoveniami medzinárodného humanitárneho práva, či už k nim dôjde vo forme poniženia, mučenia, sexuálneho otroctva alebo úmrtia v dôsledku týchto akcií;

69. trestať znásilnenie, sexuálne otroctvo, nútené tehotenstvo, vynútenú sterilizáciu alebo akúkoľvek inú formu sexuálneho násillia porovnateľnej závažnosti ako netolerovateľné porušenie ľudských práv, ako zločiny proti ľudskosti a, ak boli spáchané v kontexte ozbrojeného konfliktu, ako vojnové zločiny;

70. zabezpečiť ochranu obetí na národných súdoch a medzinárodných súdnych tribunáloch vedúcich súdne procesy za genocídu, zločiny proti ľudskosti a vojnové zločiny a poskytnúť im zákonný trvalý pobyt prinajmenšom počas súdneho konania;

71. zabezpečiť sociálnu a právnu pomoc všetkým osobám, ktoré boli predvolané, aby svedčili pred národnými súdmi a medzinárodnými súdnymi tribunálmi vedúcimi súdne procesy pre genocídu, zločiny proti ľudskosti a vojnové zločiny;

72. posúdiť poskytnutie štatútu utečenca alebo sekundárnej ochrany z dôvodov prenasledovania založeného na rode a/alebo poskytnutie štatútu pobytu z humanitárnych dôvodov ženským obetiam násillia počas konfliktov;

73. podporovať a financovať mimovládne organizácie poskytujúce poradenstvo a pomoc obetiam násillia počas konfliktov a v situáciách po konfliktoch;

74. v situáciách po konflikte presadzovať zaradenie problémov špecifických pre ženy do procesu rekonštrukcie a politickej obnovy v postihnutých oblastiach;

75. zabezpečiť na národnej a medzinárodnej úrovni, aby všetky zásahy do oblastí, ktoré boli postihnuté konfliktmi, vykonávali pracovníci, ktorým bolo poskytnuté školenie so zreteľom na rodovo citlivý prístup;

76. podporovať a financovať programy, ktoré dodržiavajú rodovo citlivý prístup pri poskytovaní pomoci obetiam konfliktov a prispievajú k rekonštrukčným a repatriačným úsiliam po konflikte.

Dodatočné opatrenia týkajúce sa násillia v inštitucionálnych prostrediach

Členské štáty by mali:

77. trestať všetky formy fyzického, sexuálneho alebo psychického násillia spáchaného alebo pardonovaného štátom alebo jeho úradníkmi, kdekoľvek k nemu dôjde a najmä vo väzniciach a nápravných zariadeniach, psychiatrických ústavoch, atď.;

78. trestať všetky formy fyzického, sexuálneho alebo psychického násillia spáchaného alebo pardonovaného v situáciách, v ktorých sa je možné dovolávať zodpovednosti štátu alebo tretej strany, napríklad v internátnych školách, domovoch dôchodcov a iných zariadeniach.

Dodatočné opatrenia týkajúce sa nerešpektovania slobody výberu v súvislosti s reprodukciou

Členské štáty by mali:

79. zakázať nútenú sterilizáciu alebo potraty, antikoncepciu vnútenú pod nátlakom alebo násilím a selekciu pred narodením podľa pohlavia a za týmto účelom prijať všetky potrebné opatrenia.

Dodatočné opatrenia týkajúce sa zabíjania v mene cti

Členské štáty by mali:

80. trestať všetky formy násilia proti ženám a deťom spáchané v súlade so zvyklosťou „zabitia v mene cti“;

81. prijať všetky potrebné opatrenia na predchádzanie „zabíjania v mene cti“, vrátane informačných kampaní zameraných na populačné skupiny a príslušných odborníkov, najmä sudcov a pracovníkov v oblasti práva;

82. trestať každého, kto sa vedome zúčastňuje, umožňuje alebo podporuje „zabíjanie v mene cti“;

83. podporovať mimovládne organizácie a iné skupiny, ktoré bojujú s týmito postupmi.

Dodatočné opatrenia týkajúce sa včasných sobášov

Členské štáty by mali:

84. zakázať nútené sobáše uzatvárané bez súhlasu osôb, ktorých sa to týka;

85. prijať potrebné opatrenia na prevenciu a zastavenie praktík týkajúcich sa predaja detí.